

Sub semnul Arhanghelului

— IOAN STANOMIR —

În orice istorie a secolului XX, „angajarea” rămâne unul dintre termenii pe care se întemeiază o filosofie intelectuală. Prin acțiune sau text, cel ce gândește se pune, voluntar, în serviciul unei idei: al unei idei dincolo de care se întrevede, mai mult sau mai puțin explicit, conturul unei tiranii moderne. „Tiranofilia” evocată de Mark Lilla poate fi privită drept o cale de înțelegere a unui mecanism ce situează excelența intelectuală în vecinătatea orbirii și a crimei. Baricadele veacului trecut sunt fondate pe o radicalizare ideologică imposibil de atins fără intervenția, decisivă, a intelectualilor epocii. Cecitatea devine prețul ce decurge, vizibil, din clauzele angajării.

Intervalul interbelic românesc, ca și cel european, este prin excelență un timp al conturării vocilor și al alegerii taberelor. În această taxonomie, relația dintre un segment al intelectualității și Mișcarea Legionară ocupă o poziție privilegiată, în măsura în care proiectul totalitar este integrat în traiectoria unui Eliade, Cioran sau Noica.

Volumul lui Sorin Lavric, dedicat cazului Noica, redeschide un dosar delicat: portretul filosofului ca tânăr este incomplet în absența recuperării unei imagini „angajate”. Cămașa verde sau activitatea de la *Buna Vestire* sunt ipostaze ale unui sensibilități totalitare pe care acest Noica, de dinainte de 1948, și-o asumă, fără ambiguitate. Asemeni altor colegi de generație, refuzul politicii cauzionează îmbrățișarea unui ethos din care moderația și acceptarea alterității sunt eliminate programatic.

Ochiul furtunii

Volumul lui Sorin Lavric nu este o biografie intelectuală, în sensul tare al sintagmei, ci o încercare, nuanțată și documentată, de a reconstitui un Noica al vremii sale. Cartea nu este doar cronica unei rătăcirii individuale, ci și tentativa de a cartografia reperele unei derive colective — România Mare ca personaj al unei drame ce se joacă pe marele teatru european. Destinul lui Noica, privit sub lupa atentă a

naratorului, se întâlnește cu cel al unei națiuni și al unui stat ce intră, gradual, în ochiul furtunii. Liniștea primilor ani de după Unire este doar un décor deceptiv.

Noica și Mișcarea Legionară este istoria creșterii și descreșterii unui mit politic. De la un punct încolo, drumul lui Noica devine inseparabil de cel al Mișcării înseși. Viețile paralele ale lui Codreanu și Noica, oricât de diferite în punctul lor de pornire, sunt integrabile în metanarațiunea României Mari. Filosoful și omul politic revoluționar sunt două imagini ce definesc un timp. Intelectualul se află în căutarea unui Conducător ce deține potențialul de a salva, ca și Parsifal, comunitatea de la extincție. Angajarea se realizează prin medierea fascinației. Pulsivitatea totalitară este citită, spiritual, ca o intrare în absolut.

Plasată pe fundal european, apropierea lui Noica de Legiune nu surprinde. Democrația și moderația atașată ei sunt valori al căror prestigiu este extrem de scăzut în anii de după marele război. Devalizată și coruptă, asociată cu tranzacționarea de voturi și ignorarea intereselor națiunii, „democrația” este, la București, Paris sau Roma, în lectura dreptei radicale, un rău ce se cere extirpat. Originalitatea legionară este limitată, aici. Locurile comune ale discursului antidemocratic, anticapitalist și, pe cale de consecință, antisemit sunt diseminate în România înainte de fondarea Mișcării. Numele unor Pamfil Șeicaru sau Nichifor Crainic sunt exemplare în această direcție. După cum monomania antisemită a mentorului lui Codreanu, A.C. Cuza, este un element în canonul legionar de mai târziu.

Și totuși, Legiunea și Codreanu avansează în epocă o sensibilitate radical diferită, sensibilitate ce explică și adeziunea unor Eliade și Noica. Anticapitalismul, antisemitismul, refuzul pluralismului partinic sunt topite în magma energiei revoluționare. Mai mult decât oricare dintre actorii ce populează câmpul interbelic, Legiunea este un vehicul al revoluției. Apelul la schimbarea interioară, identificabil în textele

legionare ale lui Noica, îl dublează pe cel trimițând la refondarea politică a statului. Preluând o sintagmă impusă de Alexandru George într-un eseu, „bolșevismul alb” al Gărzii implică o legitimitate și un discurs de esență revoluționară. În joc nu se mai află doar contestarea elementelor unui regim, ci conturarea unei alternative la modernitatea democratică și la pluralismul „burghez”. Departe de a fi o marcă legionară, obsesia regenerării prin mobilizare politică a națiunii ține de un mental fascist european. „Fantasmele salvării”, invocate de Vladimir Tismăneanu în contribuțiile sale, propun o paradigmă interpretativă fecundă în ordinea înțelegerii unei orbiri care a fost departe de a fi un act individual izolat. Intelectualul, în această ecuație de demonism dostoevskian, cedează Partidului/Conducătorului dreptul de a citi/face istoria. Utopia se intersectează cu pulsivitatea naționaliste.

Istoria convertirii lui Noica la legionarism, surprinsă în articulațiile sale de Sorin Lavric, este indisociabilă de impunerea unui noi accepțiuni a „politicii”. Gramatica intelectuală legionară este, simultan, una revoluționară și milenaristă, în sensul cercetărilor lui Norman Cohn. Refuzul democrației (vizibil la Noica) intervine ca parte a unei soluții antipolitice colorate mesianic. Tranzacționarea partinică coruptă lasă loc, în lectura celor ce aderă, inclusiv Noica, unei disponibilități de a regândi spiritual ordinea mundană. Ortodoxismul revoluționar al legionarilor, eretic din unghi de vedere teologic, contribuie la forța de iradiere mitologică la care nu vor rămâne imuni Noica sau Cioran. Fidelitatea lui Noica față de memoria lui Codreanu este inextricabil legată de asumarea unei lecturi milenarist-revoluționare a politicii. Individul, drepturile, sensul autonomiei sale sunt simple detalii în comparație cu marele proiect de salvare/mântuire a națiunii, proiect pus în mișcare de Legiune.

Traseul public interbelic al lui Noica este consubstanțial cu al unei generații. Florin Țurcanu a oferit o fotografie memorabilă de

grup în *Mircea Eliade — prizonierul istoriei*. Ethosul lui Noica nu este diferit de lectura pe care alți critici angajați legionar o dau actualității. Mistica morții, oricât de spectaculoasă teatral, nu poate împinge în plan secund realitatea masificării totalitare. Defilările cămășilor verzi, salutul în fața portretului lui Codreanu în octombrie 1940 dau măsura dimensiunii unei rătăcirii intelectuale. Potențialul revoluționar al Legiunii își capătă expresia ultimă în delirul hipnozei colective.

Recitate astăzi de către Sorin Lavric, articolele lui Noica din *Buna Vestire* sunt mai degrabă terne în pedagogia lor totalitară. Metamorfoza lui Noica este una comună timpului său. Mântuirea comunității impune o corectare a destinului. Noica, sugerează Sorin Lavric, devine „rău” în măsura în care intră în teritoriul unui fanatism al impunerii binelui. În definitiv, Noica, precum și alți contemporani, la dreapta sau la stânga radicală, acționează totalitar pentru că au încetat să mai imagineze scenariul politic la scara umanului. Remodelarea comunității va fi făcută prin exterminare sau convertire. Arta, viața cotidiană, moartea și dragostea sunt plasate în acest pat procustian croit ideologic. Vehemența pledoariilor lui Noica din toamna lui 1940 este afină cu fanatismul revoluționar al profesorilor de fericire evocați de Edmund Burke. Asceza legionară asumată de Noica este parte din edificiul tiraniei.

Spectrul trecutului

Coborârea în istorie continuă, la Noica, și în anii de după 1940. Divorțul de *Buna Vestire* și plecarea la Berlin anticipează un deceniu al încercărilor. Regimul de democrație populară operează, la rândul său, cu o logică a mântuirii comunității. În numele originii sale sociale, Noica va fi plasat în domiciliu forțat la Câmpulung Muscel. În numele pericolului intelectual pe care îl reprezintă, Noica va fi arestat în 1958: procesul Noica-Pillat este anticamera detenției sfârșite odată cu amnistia oferită de regim.

Există, sugerează Sorin Lavric,

un moment de ruptură, localizabil în anii de închisoare și în epoca ce îi urmează. Despărțirea de politică, tăcerea absolută în raport de propria sa biografie „angajată” oglindesc intenția de a reordona destinul individual, sub semnul creației filosofice. Participarea la istorie este pusă între paranteze, în numele asumării condiției de creator. Reeducarea lui Noica, documentată de Sorin Lavric, se cere redată unui context. Acceptarea rătăcirii legionare, manifestă în articolele din *Glasul Patriei*, anticipează încheierea unui pact cu oficialitatea. Fără a include clauzele imunde ale colaboraționismului explicit, pactul lui Noica implică recunoașterea unui primat politic al partidului. Istoria devine irelevantă. Ceea ce se poate realiza este restaurarea unei normalități intelectuale. Pe urmele acestei retrageri impuse, Noica se va distanța de orice cale ce duce la confruntarea cu regimul. Autoiluzionării legionare îi răspundea rezerva politică asumată a deceniilor de după eliberarea din detenție. Relația, delicată și ambiguă, dintre Noica și vocile regimului comunist este evocată fugăr de Sorin Lavric. Întâlnirea dintre autohtonismul regresiv al stalinismului național și Noica este mediată de un fond comun de sensibilitate.

Cronica lui Sorin Lavric, amendabilă în direcția unor judecăți de valoare și lacune bibliografice, deschide un remarcabil șantier intelectual. Încercarea de scriere a unei istorii intelectuale a tiranofiliilor autohtone este doar la început. 🍀

